

Fimmtudaginn 14. nóvember 1996.

Nr. 50/1996.

Íslandsbanki hf.

(Árni Pálsson hrl.)

gegn

Hermanni Björnssyni

(Benedikt Ólafsson hdl.)

Gjaldþrotaskipti. Skuldabréf. Veðréttur. Riftun.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Garðar Gíslason, Arnljótur Björnsson og Gunnlaugur Claessen.

Áfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 26. janúar 1996. Hann krefst þess, að rift verði veðsetningu á eignarhluta Reynis Björnssonar í fasteigninni Furulundi 2 B á Akureyri samkvæmt veðskuldabréfi, út gefnu 30. mars 1994 af Reyni Björnssyni til Hermanns Björnssonar, upphaflega að fjárhæð 2.000.000 króna og tryggðu með 8. veðrétti í nefndri fasteign, sem barst til þinglýsingar 5. apríl 1994. Áfrýjandi krefst þess jafnframt, að stefndi verði dæmdur til þess að greiða 1.973.571 krónu með vöxtum samkvæmt 7. gr. vaxtalaga nr. 25/1987 frá 30. mars 1995 til greiðsludags. Loks krefst áfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Fyrir Hæstarétti hefur áfrýjandi lýst yfir, að umrætt skuldabréf stefnda hafi 19. september 1995 verið afmáð úr þinglýsingabók, eftir að áfrýjandi keypti við nauðungarsölu fasteign þá, er stóð að veði fyrir skuldabréfinu. Af þeim sökum sé nú ekki lengur höfð uppi sú krafa, að stefnda verði gert að afmá bréfið úr þinglýsingabók.

Eftir að héraðsdómur var kveðinn upp, hlutaðist áfrýjandi til um, að tekin var munnleg skýrsla fyrir dómi af Hreini Pálssyni hæstaréttarlögmanni, en hann var skiptastjóri í þrotabúi Reynis Björnssonar. Hefur endurrit hennar verið lagt fyrir Hæstarétt.

I.

Svo sem greinir í hinum áfrýjaða dómi, gaf Reynir Björnsson þá skýringu á umræddu veðskuldabréfi fyrir dómi, að það væri til

tryggingar láni, er stefndi, sem er svili hans, hafi veitt honum í mars 1994 og einnig síðar. Er sú skýring að nokkru leyti í samræmi við þá skýringu, er stefndi gaf sjálfur fyrir dómi. Kvaðst hann hafa innleyst ríkisskuldabréf 10. febrúar og selt svokölluð reiðubréf 25. mars 1994, og lánað Reyni fé nokkrum dögum eftir innlausn bréfanna. Hefur stefndi lagt fram kvittanir, sem sýna, að hann hefur á tilgreindum dögum selt þess háttar verðbréf.

Skýringar Reynis fyrir dómi eru hins vegar ekki í samræmi við þær, sem hann gaf fyrir skiptastjóra, skömmu eftir að bú hans var tekið til gjaldþrotaskipta. Á fundi þeirra 26. október 1994 bókar skiptastjóri eftir Reyni, að bréfið hafi verið gefið út til tryggingar ýmsum skuldum hans við stefnda, þar á meðal vegna ábyrgða. Hefur skiptastjóri fyrir dómi staðfest, að hann hafi skráð réttilega niður skýringar þrotamanns. Í bréfi Reynis til skiptastjóra 6. desember 1994, eftir að krafa áfrýjanda um riftun veðsetningarinnar var komin fram, kvaðst hann hafa fengið féð hjá stefnda, þegar veðskuldabréfið var gefið út. Skýringar hans hafa þannig verið á reiki og eru ótrúverðugar. Þá er og til þess að líta, að veðskuldabréf stefnda ber eftir hljóðan sinni vexti af allri fjárhæðinni frá 1. febrúar 1994.

II.

Samkvæmt 1. mgr. 137. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl. má krefjast riftunar á veðrétti, sem kröfuhafi fékk á síðustu sex mánuðum fyrir frestdag, en ekki um leið og stofnað var til skuldarinnar. Hið sama á við, ef slíkum réttindum er ekki þinglýst án ástæðulauss dráttar, eftir að skuldin varð til.

Reynir Björnsson tók við fé, sem frá stefnda var komið, í síðasta lagi nokkrum dögum eftir innlausn framangreindra verðbréfa stefnda, sem var 10. febrúar og 25. mars 1994. Þannig leið nokkur tími, þar til veðskuldabréfið til tryggingar skuldinni var gefið út 30. mars 1994 og því þinglýst 5. apríl sama ár. Eins og atvik eru hér vaxin, er ekki fullnægt áskilnaði 1. mgr. 137. gr. laga nr. 21/1991 um, að stofnað sé til skuldar, um leið og kröfuhafi fékk veðrétt sinn til tryggingar skuldinni.

Samkvæmt þessu brestur lagaskilyrði til, að stefndi geti notið þeirrar tryggingar, sem veðrétti hans var ætlað að veita. Verða kröfur áfrýjanda því teknar til greina, en gegn mótmælum hans er

ósönnuð sú staðhæfing stefnda, að hann hafi áskilið sér veðréttinn, um leið og hann hafi innt féð af hendi. Verður stefnda jafnframt gert að greiða málskostnað, sem verður ákveðinn sameiginlega í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði segir.

D ó m s o r ð:

Rift er veðsetningu á eignarhluta Reynis Björnssonar í fasteigninni Furulundi 2 B á Akureyri samkvæmt veðskuldabréfi, út gefnu 30. mars 1994 af Reyni Björnssyni til Hermanns Björnssonar, upphaflega að fjárhæð 2.000.000 króna og tryggðu með 8. veðrétti í nefndri fasteign, sem þinglýst var 5. apríl 1994.

Stefndi, Hermann Björnsson, greiði áfrýjanda, Íslandsbanka hf., 1.973.571 krónu með ársvöxtum, sem hér segir: 0,5% frá 30. mars 1995 til 11. maí sama árs, 0,6% frá þeim degi til 1. febrúar 1996, 0,9% frá þeim degi til 11. sama mánaðar, 1% frá þeim degi til 21. sama mánaðar, 0,9% frá þeim degi til 21. apríl sama árs, 0,8% frá þeim degi til 11. maí sama árs, 0,7% frá þeim degi til 1. október sama árs, en 0,8% frá þeim degi til greiðsludags.

Stefndi greiði samtals 250.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Norðurlands eystra 6. desember 1995.

Mál þetta, sem dómtekið var 13. nóvember sl. að undangengnum munnlegum málflutningi, hefur Íslandsbanki hf. vegna þrotabús Reynis Björnssonar, kt. 230554-5289, Gránufélagsgötu 4, Akureyri, höfðað hér fyrir dómi með stefnu, birtri 24. mars 1995, gegn Hermannni Björnssyni, kt. 240853-5159, Bakkahlíð 15, Akureyri, til riftunar á veðsetningu og endurgreiðslu hagnaðar vegna hennar auk vaxta og málskostnaðar.

Stefnandi krefst þess, að rift verði með dómi veðsetningu á eignarhluta Reynis Björnssonar, kt. 230554-5289, í Furulundi 2 B, Akureyri, skv. veðskuldabréfi, út gefnu 30. mars 1994 af Reyni Björnssyni til stefnda, upphaflega 2.000.000 kr., tryggðu með 8. veðrétti í Furulundi 2 B, Akureyri, mótteknu til þinglýsingar 5. apríl 1994 og innfærðu í þinglýsingabók sama dag með þinglýsingarnúmeri 1994/1699. Þá er þess krafist, að stefnda verði gert

að aflýsa veðskuldabréfinu af eignarhluta Reynis Björnssonar í Furulundi 2 B, Akureyri. Þá er þess enn krafist, að stefndi verði dæmdur til að greiða 1.973.571 krónu ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 25/1987 frá 30. mars 1995 til greiðsludags. Loks krefst stefnandi málskostnaðar að mati dómsins.

Stefndi krefst sýknu af kröfu stefnanda og málskostnaðar að skaðlausu úr hans hendi.

Bú Reynis Björnssonar var tekið til gjaldþrotaskipta að kröfu stefnanda 20. september 1994 og Hreinn Pálsson hrl. skipaður skiptastjóri. Frestdagur við skiptin er 12. júlí 1994. Protamaður og stefndi eru svilar. Skiptastjóri tók skýrslu af þrotamanni 26. október 1994 og spurði hann m. a. um tilurð greinds veðskuldabréfs. Sagði hann það hafa verið gefið út „til tryggingar ýmsum skuldum, sem hann stæði í við [stefnda], ábyrgðum og þ. u. l.“.

Lögmaður stefnanda ritaði skiptastjóra bréf 9. nóvember 1994, og kom þar fram, að stefnandi teldi gerninginn ekki samrýmast 137. gr. laga nr. 21/1991 og óskaði þess, að skiptastjóri freistaði þess að fá honum aflýst, en heimilaði stefnanda höfðun riftunarmáls ella.

Í bréfi til skiptastjóra, dags. 6. desember 1994, kvaðst þrotamaður hins vegar hafa fengið peningana hjá stefnda, þegar bréfið var gefið út. Hann hefði um nokkurn tíma verið í peningavandræðum og fengið lán hjá ýmsum aðilum. Hluta af þessum peningum, þ. e. láninu frá stefnda, hefði hann notað til að greiða upp þessi lán og að hluta til að greiða ýmsar smáskuldir.

Við skýrslutöku hjá skiptastjóra 16. desember 1994 lagði þrotamaður fram lista yfir tilgreindar skuldir, sem hann hefði varið láninu til að greiða. Sama dag kom stefndi til skiptastjóra og sýndi kvittanir fyrir innlausn á spariskírteinum og reiðubréfum 10. febrúar 1994 og 25. mars s. á. og kvaðst þannig hafa tekið út sparifé sitt og lánað svila sínum og mágkonu með því skilyrði, að fasteignarveð væri á bak við. Hann hefði afhent þrotamanni peningana án kvittunar, en síðan hefði skuldabréfið verið útbúið.

Fasteignin Furulundur 2 B, Akureyri, var seld á nauðungaruppbóði 15. febrúar 1995. Í frumvarpi sýslumannsins á Akureyri til úthlutunar á söluverðinu er gert ráð fyrir, að 1.973.571 krónu verði varið til stefnda til greiðslu kröfu stefnda skv. framangreindu veðskuldabréfi.

Í bréfi til lögmanns stefnanda 27. febrúar 1995 heimilaði skiptastjóri stefnanda að höfða riftunarmál.

Stefnandi styður aðild sína að málinu 1. mgr. 130. gr. laga nr. 21/1991. Hann kveðst einkum reisa kröfur sínar á 137. og 142. gr. sömu laga. Frestdagur við skiptin sé 12. júlí 1994, en skuldabréfið gefið út 30. mars 1994 og því þinglýst 5. apríl s. á. og því ljóst, að veðrétturinn hafi stofnast rúmum

þremur mánuðum fyrir frestdag, sbr. 140. gr. laga nr. 21/1991. Skilyrði laganna um, að veðrétturinn hafi stofnast á síðustu sex mánuðum fyrir frestdag, sé því augljóslega fullnægt.

Stefnandi bendir á, að þrotamaður hafi fyrst gefið þá skýringu á tilurð veðskuldabréfsins, að það hefði verið gefið út vegna skulda, sem hann hefði verið kominn í við stefnda, og vegna ábyrgða, sem stefndi hefði tekist á hendur vegna hans, en nokkru síðar hefði fyrst komið fram sú skýring þrotamanns, að stefndi hafi lánað honum fé, sem hann hefði síðan greitt með veðskuldabréfinu. Þessi skýring sé mjög ósennileg, þegar gögn málsins séu virt. Kveðst stefnandi halda því fram, að ef útgáfa veðskuldabréfsins sé ekki hreinn málamyndagerningur, sé hér verið að stofna til veðréttar í þágu stefnda fyrir eldri skuld. Hann kveðst því telja, að öllum skilyrðum 1. mgr. 1. ml. 137. gr. laga nr. 21/1991 sé fullnægt til að krefjast riftunar á veðréttindunum. Þá kveðst stefnandi einnig vísa til þess, að beita megi 141. gr. laga nr. 21/1991. Sú ráðstöfun þeirra svila að stofna til veðréttarins, eins og fjárhag þrotamanns hafi verið komið, hljóti að teljast ótilhlýðileg. Hafi þeim báðum hlotið að vera ljóst, að gengið væri á rétt annarra kröfuhafa. Gögn, sem lögð hafi verið fram, eigi að sýna ráðstöfun á láni stefnda, og ljóst sé, að vinum og vandamönnum eigi að hafa verið greitt með láninu. Sýnist stefnanda af þessum gögnum, sem hann kveðst telja mjög ótrúverðug, að um málamyndagerning sé að ræða, sem sé riftanlegur skv. 141. gr. laga nr. 21/1991.

Stefnandi kveðst reisa fjárkröfu sína í málinu á 1. mgr. 142. gr. laga nr. 21/1991 og miðar við þá fjárhæð, sem gert er ráð fyrir, að stefndi fái í sinn hlut skv. ofangreindu frumvarpi sýslumanns á dskj. nr. 17.

Stefndi lýsir málsatvikum svo, að þrotamaður hafi komið að máli við sig í ársbyrjun 1994 og farið þess á leit við sig, að hann lánaði sér peninga. Hefði þrotamaður sagst vera í hinum mestu vandræðum vegna fyrirtækis, sem hann hefði rekið, en hefði orðið gjaldþrota í árslok 1993. Kveðst stefndi hafa fallist á að lána honum 2 milljónir króna og tekið út sparifé sitt í Landsbanka Íslands í þessu skyni, 1.033.570 kr. með innlaun spariskírteina 10. febrúar 1994 og 1.040.624 kr. með innlaun reiðubréfa 25. mars 1994. Segir hann, að svo hafi um samist á milli þeirra svila, að þrotamaður greiddi skuld sína með 96 mánaðarlegum afborgunum skv. skuldabréfi, sem tryggt væri með veði í fasteign þrotamanns. Skuldin bæri hæstu meðalvegna vexti banka og sparisjóða og yrði auk þess vísitölutryggð. Skuldabréfið, sem hér um ræðir, sé það, sem kom í stað þeirra peninga, er stefndi hafi lánað þrotamanni, og sé hér því um eðlileg lánsviðskipti að ræða, sem á engan hátt séu riftanleg í ljósi 137. gr. gjaldþrotalaga nr. 21/1991 og 141. gr. s. l., enda eigi þau lagaákvæði ekki við um viðskipti sem þessi.

Við meðferð málsins hafa stefndi og þrotamaður gefið skýrslu hér fyrir dómi. Einnig hafa gefið skýrslu vitnin Jóhann Gunnar Jóhannsson, fjármálastjóri Dreka hf., Hannes Haraldsson, Björn Stefánsson, Viðar Helgi Eypórsson og Nói Björnsson.

Samkvæmt yfirliti, sem þrotamaður afhenti skiptastjóra, varði hann lánsfénu til greiðslu lausaskulda, nánar tiltekið þannig:

Björn Stefánsson	kr.	389.000
Stefán Haukur Grímsson	–	200.000
Dreki hf.	–	450.000
Hannes Haraldsson	–	100.000
Ólafur Sigurðsson	–	200.000
Viðar Eypórsson	–	150.000
Sigurður Gestsson	–	100.000
Nói Björnsson	–	160.000
Gr. þinglýsing og stimpilgj.	–	31.000
Gr. ýmsar smáskuldir	–	175.000
Ýmislegt, eigin eyðsla	–	45.000
Samtals		kr. 2.000.000

Þrotamaður greindi skiptastjóra frá því, að Stefán Haukur Grímsson væri kunningi sinn og Ólafur Sigurðsson mágur hans. Fram kom fyrir dómi, að Viðar Eypórsson er mágur þrotamanns og Nói Björnsson er bróðir hans. Vitnin Viðar, Nói og Jóhann staðfestu fyrir sitt leyti, að þrotamaður hefði fengið hjá þeim lán, eins og yfirlitið greinir, og hefði endurgreitt þau.

Björn Stefánsson seldi þrotamanni innréttingar fyrir 389.000 kr. Tveir reikningar frá honum liggja frammi í málinu í ljósriti, hinn fyrri, dags. 16.0x (ólæsilegur tölustafur) 1993, að fjárhæð 189.000 kr., og hinn síðari um innborgun, 200.000 kr., 20. desember 1993. Hannes Haraldsson kvaðst hafa lánað þrotamanni 100.000 kr. vorið 1993 vegna sameiginlegra kaupa þeirra á áhöldum til íþróttar, sem þeir stunduðu saman. Ekki hefur frekar komið fram, hvernig þrotamaður varði því fé, sem hann fékk að láni skv. ofan-sögðu og kveðst hafa greitt með láninu frá stefnda.

Fyrir dómi kvað þrotamaður rangt bókað hjá skiptastjóra 26. október 1994 um tilurð veðskuldabréfsins. Stefndi sagði fyrir dómi, að þrotamaður hefði beðið sig um lán, en stefndi ekki viljað vita, til hvers hann ætlaði að nota lánsféð. Hann hefði tekið út sparifé sitt og lánað það þrotamanni, enda séð, að hann næði peningunum aftur vegna veðsetningarinnar.

Pegar þess er gætt, að stefndi átti sannanlega reiðufé, sem hann kveðst hafa lánað þrotamanni, þykir ekki hafa verið sýnt fram á, að um mála-

myndagerning hafi verið að ræða. Samkvæmt fram lögðum ljósritum af innlausnarnótum kom stefndi spariskirteinum fyrir 1.033.570 kr. í peninga 10. febrúar 1994 og reiðubréfum fyrir 1.040.624 kr. 25. mars 1994. Gegn staðhæfingum stefnda og þrotamanns hefur ekki verið sýnt fram á, að þrotamaður hafi sett stefnda fasteign sína að veði vegna annars en láns á þessum peningum. Leggja verður til grundvallar frásögn stefnda um, að hann hafi afhent þrotamanni peningana, skömmu eftir að hann leysti þá út í hvort sinn. Var þá síðari hlutinn afhentur eftir 25. mars 1994. Skuldabréfið var út gefið 30. mars og því þinglýst 5. apríl 1994. Stefndi hefur staðhæft, að samið hafi verið um veðréttinn, um leið og stofnað var til skuldarinnar, og að það hafi verið forsenda af sinni hálfu fyrir lánveitingunni. Þykir það, að skuldabréfið var útbúið svo skömmu eftir síðari peningaúttekt hans, renna stóðum undir þessa staðhæfingu. Samkvæmt þessu er ekki fullnægt því skilyrði 1. mgr. 137. gr. laga nr. 21/1991, að kröfuhafi hafi fengið veðréttinn síðar en stofnað var til skuldarinnar. Ekki þykir hafa dregist svo að þinglýsa tryggingarréttindunum, að riftun sé heimil af þeirri ástæðu. Riftun þykir því ekki verða reist á 137. gr. laga nr. 21/1991.

Gegn framburði stefnda er ósannað, að honum hafi verið kunnugt um það, hvernig þrotamaður hygðist verja lánsfénu, eða mátt vera ljóst, að lánið væri tekið í því skyni að verja því til hagsbóta einstökum kröfuhöfum þrotamanns á kostnað annarra. Þykja því ekki vera skilyrði til að rifta veðsetningunni á grundvelli 141. gr. laga nr. 21/1991, þótt stefnandi hafi leitt rök að því, að þrotamaður hafi að hluta varið lánsfénu til greiðslu skulda til manna honum nákominna eða mismunað kröfuhöfum, og að hluta hafi hann ekki gert grein fyrir því, hvernig fénu var varið. Verður því að sýkna stefnda af kröfum stefnanda í málinu.

Eftir þessum málsúrslitum ber að taka kröfu stefnda um málskostnað úr hendi stefnanda til greina. Þykir hann hæfilega ákveðinn 250.000 kr.

Dóm þennan kvað upp Freyr Ófeigsson dómstjóri.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Hermann Björnsson, skal vera sýkn af kröfum stefnanda, Íslandsbanka hf., vegna þrotabús Reynis Björnssonar, í máli þessu.

Stefnandi greiði stefnda 250.000 krónur í málskostnað.